

Evaluatie natuurvriendelijk bermbeheer langs de provinciale infrastructuur.

Kenmerk: 2387544/2387567

Opgesteld door: B&U, sector Ingenieursdiensten, Ruud van Schaik

Datum: maart 2025

Aanleiding

Op 18 november 2019 is in de Provinciale Staten vergadering motie 115 aangenomen, waarbij werd verzocht om een integrale visie op de aanpak van de biodiversiteit in onze bermen op te stellen. Deze visie 'Beheerplan verbetering biodiversiteit groenzones Provinciale Infrastructuur, Beheerprincipes' is op 9 juli 2020 door Gedeputeerde Staten aangeboden aan Provinciale Staten.

Via het coalitieakkoord 2020-2023 zijn voor deze jaren extra financiële middelen (€500.000 per jaar) beschikbaar gesteld voor natuurvriendelijk beheer van de provinciale bermen, om zo de voorstellen uit de visie uit te kunnen voeren. Ook voor jaren 2024 en 2025 is daarna budget beschikbaar gesteld (in 2024 eenmalig bij het nieuwe coalitieakkoord en in 2025 via de Kaderbrief). In de Kaderbrief 2025 en in de Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen 2024-2028 (NIKG) is opgenomen dat na de evaluatie besloten kan worden om hier structureel budget voor op te nemen via de Kaderbrief 2026.

Doelstelling

Het doel van deze evaluatie is om inzicht te geven of de aanpak natuurvriendelijk bermbeheer werkt. Hierbij worden de volgende onderzoeksvragen gesteld:

- Welke activiteiten en projecten zijn de afgelopen jaren uitgevoerd vanuit het budget?
- Heeft de extra inzet ook aantoonbaar geleid tot een hogere biodiversiteit langs de provinciale infrastructuur?
- Was het budget voldoende?
- Zijn we tevreden over de aanpak?
- Willen we de extra inzet structureel op dezelfde manier voortzetten?

Uitgevoerde werkzaamheden

In het beheerplan 'Beheerplan verbetering biodiversiteit groenzones Provinciale Infrastructuur' zijn de uitgangspunten voor het onderhoud van het groenareaal en kansen voor het verbeteren van flora en fauna beschreven. Op basis van deze visie zijn door de gebiedsaannemers concrete verbeterplannen opgesteld en is er in 2021 gestart met de uitvoering van maatregelen. Er is gekozen voor een combinatie van maatregelen verdeeld over de verschillende gebiedscontracten (onderhoudscontracten). De maatregelen bestaan uit:

1. aangepast maaibeheer
2. specifieke maatregelen

Aangepast maaibeheer

Het grootste deel van het budget is besteed aan het aanpassen van het maaibeheer gebaseerd op de principes van ecologisch bermbeheer.¹ Dit is gedaan omdat het belang van ecologisch bermbeheer al vele jaren wordt onderschreven door diverse provinciale en wetenschappelijke onderzoeken. Onder andere de rapportage 'Bijen in de Berm - Potentie bepaling voor ecologisch beheer van wegbermen van provinciale

¹ [Veldgids ecologisch bermbeheer](#)

wegen in Noord-Holland'² uit 2014. In een onderzoek van de Vlinderstichting in samenwerking met provincie Noord-Holland uit 2020 naar de betekenis van bermen voor bloembezoekende insecten.³ Maar ook door Naturalis die de waarde heeft vertaald in de ecosysteemdiensten van de berm.⁴ In alle onderzoeken wordt geconcludeerd dat klepelen⁵ het meest schadelijk is en dat vooral het afvoeren van maaisel belangrijk is voor de biodiversiteit. Sinusmaaien en gefaseerd maaien (beide methodes waarbij een deel van de vegetatie blijft staan) hebben een extra positief effect voor de insectenpopulatie.

Klepelen en afzuigen (maai-zuigcombinatie) is een vorm van maaien-afvoeren, maar past minder goed bij ecologisch bermbeheer. Deze methode wordt toegepast in smalle bermen met beperkte potentie voor de biodiversiteit en op locaties waar de doorstroming van verkeer prioriteit heeft. Daarom spreken we niet overal van ecologisch maaibeheer, maar van 'verbeterd' of 'natuurvriendelijk' maaibeheer.

In de contractgebieden 1 (Kop van Noord-Holland) en 2-3 (Midden-Noord) werden voorheen bijna alle wegbermen nog geklepeld en bleef hierbij het maaisel liggen. In deze gebieden zijn de locaties met de grootste ecologische potentie gekozen voor een meer natuurvriendelijke manier van maaien. In gebied 1 wordt nu van ruim de helft van het areaal het maaisel afgevoerd. In gebied 2-3 is het maaibeheer grotendeels omgevormd naar natuurvriendelijk maaibeheer; alleen langs delen van de N194 en de nieuw aangelegde N307 zijn bermen aanwezig die nu nog worden geklepeld. In gebied 6 (Amstelland en Meerlanden) worden de bermen van de N205 en N207 nu gefaseerd gemaaid. In de andere contractgebieden (4, 5 en 7) wordt het bermbeheer nu overal op een natuurvriendelijke manier uitgevoerd.



Sinusmaaien (N245 - foto Waaksaam)



Sinusmaaien (N244)

Specifieke maatregelen

Verspreid over de hele provincie zijn specifieke maatregelen uitgevoerd zoals het aanbrengen van takkenrillen, het plaatsen van stammen dood hout voor insecten, het plaatsen van vleermuiskasten en nestkasten voor vogels en het graven van (padden)poelen. Meer verschil in terrein (hoogte, zon-schaduw, nat-droog) betekent meer variatie in de vegetatie. De flora en fauna als geheel profiteert sterk van dergelijke maatregelen: het geeft vele soorten amfibieën, zeldzame plantensoorten, libellen en dagvlinders een impuls door uitbreiding van het leefgebied. Uitbreiding van het leefgebied zorgt voor vitale populaties en maakt betere uitwisseling tussen populaties mogelijk.

² [Eindrapport Bijen in de berm](#)

³ [Onderzoek naar de betekenis van bermen voor bloembezoekende insecten.pdf](#)

⁴ [Poster scorekaart ecosysteem diensten bermbeheer](#)

⁵ Klepelen is een manier van maaien waarbij het gras met roterende klepels kapot wordt geslagen, waarna het fijngeslagen materiaal op de grond blijft liggen. Laten liggen van maaisel veroorzaakt verrijking (organische stof) van de bodem en hierdoor verruiging van de vegetatie: grassen en enkele dominante plantensoorten nemen toe. Karakteristieke plantensoorten en de diversiteit nemen af.

Ook is de functionaliteit van diverse faunapassages verbeterd. Zo is de geleiding naar de voorzieningen verbeterd door het aanleggen van takkenrillen en boomstronken. De verbeterde geleiding naar de passages zorgt voor een beter gebruik van de faunavoorziening en minder verkeersslachtoffers (fauna).

Een klein deel van het budget is ingezet voor de natuurlijke bestrijding van de eikenprocessierups. In gebied 7 zijn er nestkasten geplaatst voor vogels om (extra) nestgelegenheid te creëren voor de natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups. Veel vogelsoorten, zoals spreeuwen, mussen en (kool)mezen eten de eikenprocessierupsen. Hierdoor hoeven op den duur minder rupsen weggezogen te worden en wordt de natuurlijke balans hersteld.

Voorbeelden van de specifieke maatregelen in de verschillende contractgebieden:

Gebied 1	N248: op een perceel van 3000m ² twee poelen van totaal circa 600 m ² aanleggen en deels afgraven voor meer structuurvariatie N249: beplanting opknappen en aanvullen met inheemse struiken voor meer variatie in soorten. Een perceel van 3500m ² deels afgraven voor meer structuurvariatie.
Gebied 2-3	N511 en N512: geleidingsschermen voor amfibieën van circa 5 faunapassages verbeteren.
Gebied 4	N203: een paddenpoel van circa 600 m ² opschonen en enkele struiken verwijderen voor meer lichtinval, takkenrillen aanleggen van het vrijgekomen snoeihout.
Gebied 5	N244: paddenpoel van circa 2500 m ² opknappen (riet verwijderen en uitbaggeren) en struweelbeplanting aanplanten.
Gebied 6	N201, N205 en N232: 13 nestkasten voor vogels en 6 vleermuiskasten ophangen. N201 en N205: loopplanken voor kleine zoogdieren bij twee faunapassages vervangen. N201: natuurvriendelijke oever van circa 300 m realiseren en circa 10 knotwilgen en enkele struiken aanplanten. N205: bosplantsoen van circa 4000 m ² opknappen, bomen en struweel dunnen en takkenrillen realiseren van vrijgekomen snoeihout. N207 en N231: geleiding en schuilmogelijkheden voor kleine zoogdieren naar 4 faunapassages verbeteren bestaande uit natuurlijke materialen, zoals boomstammen en –stronken
Gebied 7	N525: circa 10 nestkasten voor vogels ophangen.

Resultaten

Om een goed beeld te kunnen krijgen of de biodiversiteit in de bermen is versterkt ten gevolge van deze aanpak heeft adviesbureau Tauw in 2021 een monitoringsvoorstel opgesteld: 'Ontwerp van het meetnet biodiversiteit (vaar)wegbermen Noord-Holland'. Hierbij worden op ongeveer 90 locaties verschillende parameters onderzocht op het gebied van planten, insecten en bodem.

Conform het monitoringsvoorstel van Tauw moet er over een lange periode worden gemeten voordat er (wetenschappelijke) conclusies getrokken kunnen worden over de ontwikkeling van de biodiversiteit. Een periode van 5 jaar is minimaal. Op dit moment zitten we dus pas ruim halverwege deze periode.

Voor de uitvoering van het meetnet is het adviesbureau WSP geselecteerd voor de periode van 2022 t/m 2025. Gedurende de eerste 2 jaar (2022-2023) is een eerste meetronde uitgevoerd. De volgende meetronde wordt medio 2025 uitgevoerd.

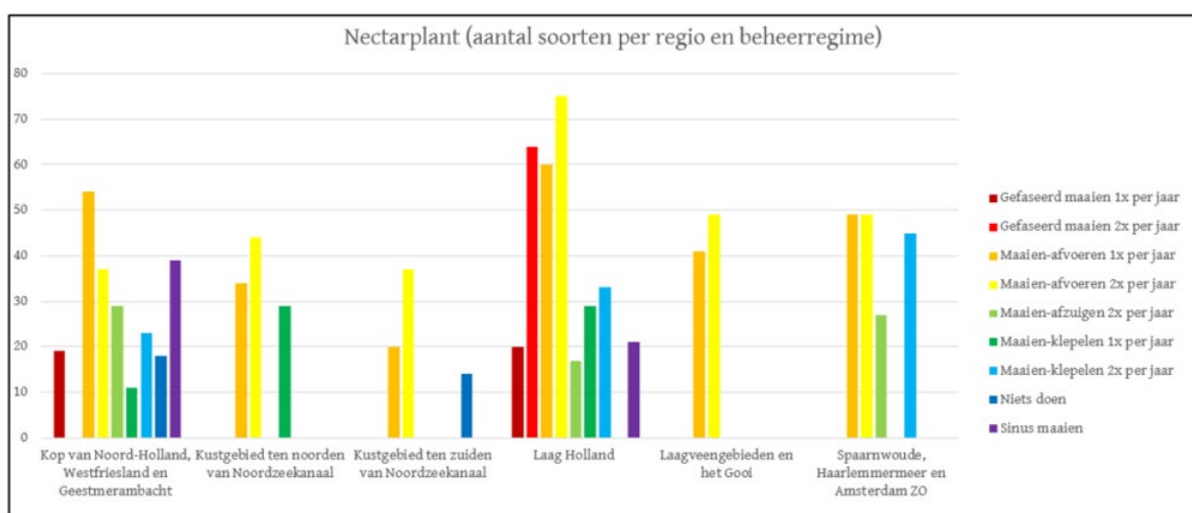
Behalve het type maaibeheer hebben de omgevingsfactoren, zoals bijvoorbeeld schaduw, water, landschap, grondsoort invloed op de vegetatie. Dit wordt bij de analyses meegenomen. Externe factoren waarvan de effecten pas na langere tijd zichtbaar worden, zoals klimaatverandering en stikstofdepositie, worden niet meegenomen.

Voor analyse van de resultaten is een opsplitsing gemaakt in 6 verschillende landschapsecologische regio's. Dit is gebaseerd op de indeling die is gehanteerd bij de realisatie van het Nationaal Natuurnetwerk. Uitgangspunten hiervoor zijn geografische liggen, omgevingsfactoren, bodemtype en vegetatietypen. Per regio zijn de resultaten gerelateerd aan de verschillende vormen van maaibeheer. Niet alle maaivormen komen in alle gebieden voor; 'Niets doen' wordt bijvoorbeeld alleen toegepast in zeer schrale bermen van de duingebieden waar de vegetatie erg langzaam groeit.

Er ontstaat al een goed algemeen beeld op basis van de resultaten over 2022-2023. Zie onderstaande staafdiagrammen voor de resultaten van de eerste meting.

Aantal soorten nectarplanten

Het aantal verschillende soorten nectarplanten is gemeten. Deze variatie zegt iets over de beschikbaarheid van nectar voor insecten gedurende het jaar. Meer verschillende soorten nectarplanten betekent dat er gedurende een langere periode van het jaar nectar beschikbaar is. Hier kunnen meer verschillende soorten insecten van profiteren.



De soortenrijkdom van de vegetatie is bij (gefaseerd) maaien-afvoeren aanzienlijk groter dan in de bermen die worden geklepeld of bermen waar maaien-afzuigen wordt toegepast. Bij klepelen wordt het maaisel niet afgevoerd. Hierdoor wordt de grond verrijkt. Dit bevordert snelgroeiende en dominante stikstofminnende planten, zoals brandnetels en grassen. Deze planten verdringen andere planten. Bovendien kan een laag maaisel de bodem afdekken, waardoor kiemplanten en laagblijvende soorten moeite hebben om te overleven. Bij maaien-zuigen worden gelijktijdig met het maaisel ook direct de zaden afgezogen, waardoor de nectarplanten meer moeite hebben zich uit te breiden.

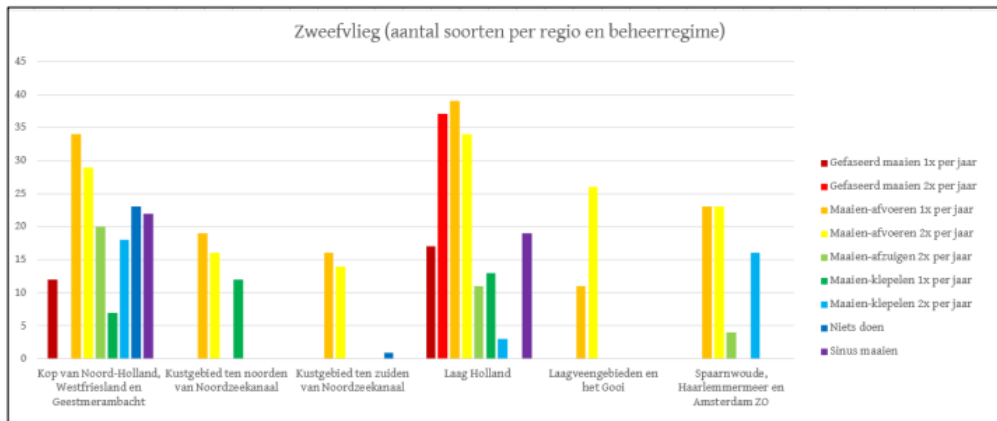
Sinusmaaien is een vorm van gefaseerd maaien en afvoeren, waarbij in totaal 4 keer per jaar wordt gemaaid. Sinusmaaien wordt beperkt toegepast, omdat dit alleen in de brede bermen kan worden gedaan. In het deelgebied Laag Holland scoort sinusmaaien vrij laag. Hier wordt slechts op 1 locatie gemonitord, waar het maaibeheer ook recent is aangepast. In het deelgebied Kop van Noord-Holland waar sinusmaaien op 3 locaties wordt gemonitord, scoort het sinusmaaien vrij hoog. Gefaseerd maaien 1x per jaar scoort vrij laag door het beperkt aantal aanwezige soorten nectarplanten. Deze vorm van maaibeheer komt heel beperkt voor en dan vooral op schrale zandige bermen. Hier groeien over het algemeen minder nectarplanten. Maar in deze voedselarme bermen groeien juist vaker bijzondere en beschermde planten.

Aantal soorten insecten

De insecteninventarisatie bestaat uit drie metingen per jaar. Hierbij wordt onderzoek gedaan naar zweefvliegen, bijen en dagvlinders (ook wel 'bloembezoekende insecten'). Per meetlocatie zijn over een lengte van 100 meter en een maximale breedte van 5 meter alle aanwezige soorten geteld en gedetermineerd. Met de soortenrijkdom en de aantallen per soort kan de biodiversiteit in een gebied beoordeeld worden.

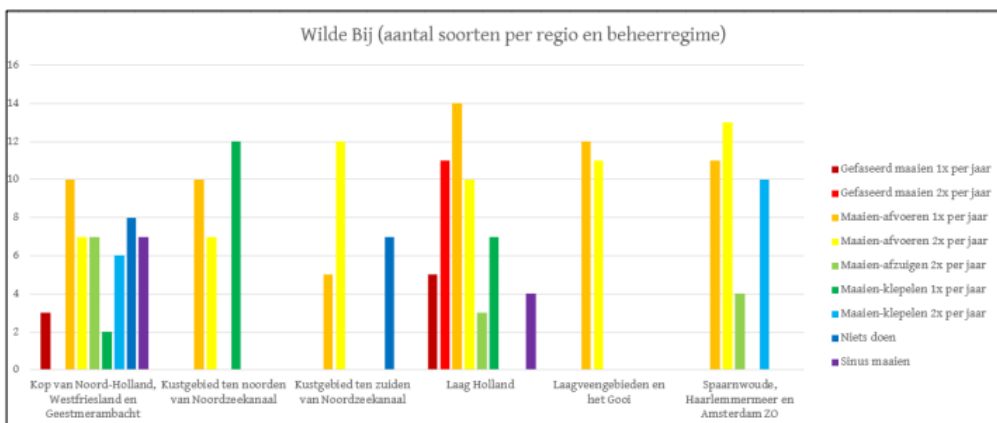
Zweefvliegen

In totaal zijn 64 soorten vastgesteld.



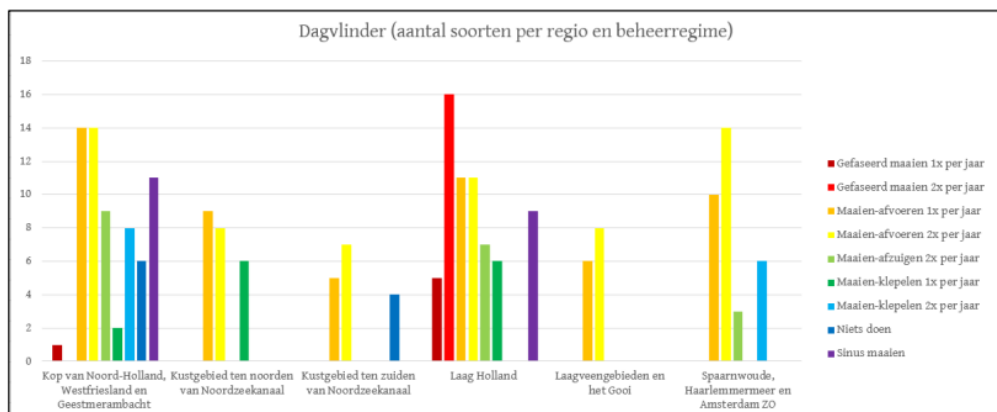
Bijen en hommels

In totaal zijn 37 soorten vastgesteld.



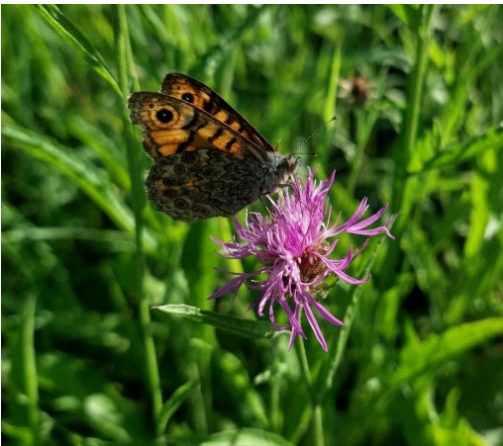
Dagvlinders

In totaal zijn 23 soorten vastgesteld.



Uit de bovenstaande 3 grafieken voor de verschillende soorten insecten blijkt ook dat (gefaseerd) maaien en afvoeren gunstiger is dan klepelen en maaien-zuigen. 1x per jaar maaien-afvoeren lijkt het beste te scoren voor de insecten. Hierbij moet worden opgemerkt dat dit vooral in de schrale (zandige) bermen wordt toegepast. Dergelijke bermen hebben over het algemeen een hogere biodiversiteit. In de bermen op voedselrijke gronden (klei en veen) groeit de vegetatie sneller. Hier is het beter om 2x per jaar te blijven maaien en maaisel af te voeren, omdat anders de grassen en snelgroeiende soorten (ruigtekruiden) de overhand zullen nemen.

Bij de monitoring van de insecten zijn diverse bijzondere en ook wettelijk beschermde soorten aangetroffen. Hieronder een paar foto's van aangetroffen soorten in de bermen.



Argusvlinder (N242)



bruin blauwtje (N232)



donkere wespvlieg (N208)

Onderzoek wettelijk beschermde soorten

Eens per 3 jaar laat de provincie een onderzoek uitvoeren naar de wettelijk beschermde flora en fauna in de bermen en bermsloten. De resultaten hiervan worden onder andere gebruikt voor het opstellen van de uitvoeringsplannen voor het onderhoud (ecologische werkprotocollen) van de gebiedsaannemers. In 2024 is dit onderzoek voor de provincie uitgevoerd door het ecologisch adviesbureau Waardenburg Ecology. Tijdens dit onderzoek zijn enkele beschermde dier- en plantensoorten zijn aangetroffen, vooral in de schrale bermen van de duinen en in de binnenduinrand.



groenknolorchis (nabij N502)



bokkenorchis (N200)



rietorchis (N205)



Duinparelmoervlinder bij de N502



Zandhagedis op een stobbenwal bij ecoduct N200

Waardenburg Ecology heeft geconcludeerd dat ecologisch maaibeheer (minimaal maaien en afvoeren in plaats van klepelen en laten liggen) een positief effect heeft voor meerdere beschermde dier- en plantensoorten. Beschermde soorten zijn vooral gevonden in de relatief voedselarme (schrale) bermen in de duinen en de binnenduinarand. Langs deze trajecten liggen ook de grootste kansen voor het verder uitbreiden van het geschikte habitat van onder andere de zandhagedis, duinparelmoervlinder en glad biggenkruid door het verder verschrallen van de bermen (maaien en afvoeren in plaats van klepelen).

Resultaten specifieke maatregelen

Het effect van de specifieke maatregelen is niet apart gemonitord. Uit controles door de gebiedsaannemer blijkt dat de nestkasten voor vogels goed worden gebruikt.

De aangelegde poelen zijn effectief door de grotere variatie in terrein (hoogte, zon-schaduw, nat-droog). Hierdoor zijn voorwaarden gecreëerd om de biodiversiteit te versterken. Uit terreinbezoeken is gebleken dat de aangelegde poelen goed gebruikt worden door amfibieën, insecten en vogels, waardoor deze bijdragen aan een hogere biodiversiteit.

Budget

Voor de periode 2020-2023 is € 500.000 per jaar per jaar beschikbaar gesteld voor natuurvriendelijk bermbeheer. En voor 2024 is eenmalig bij het nieuwe coalitieakkoord € 500.000 beschikbaar gesteld.

Jaar	Budget	Uitgaven	
2020	€ 500.000	€ 0	
2021	€ 500.000	€ 110.503	
2022	€ 500.000	€ 344.051	
2023	€ 350.000	€ 382.994	Het budget van 2023 is verlaagd naar € 350.000, omdat in de eerste 3 jaar telkens geld overbleef (€ 66.588 is hiervan verplicht, maar nog niet uitgevoerd)
2024	€ 500.000	€ 422.927	

Toelichting op de bestedingen

In mei 2020 is het extra budget beschikbaar gekomen. Vervolgens zijn de gebiedsaannemers gevraagd om een maatregelenpakket (locatie afhankelijke maatregelen en ecologisch maaibeheer) voor hun contractgebied op te stellen. Er is dat jaar nog niet gestart met de uitvoering.

In 2021 is geconstateerd dat het opstellen van de plannen, de beoordeling, contractvorming en de uitvoering door de gebiedsaannemers aanzienlijk trager verliepen dan was aangenomen. Hierdoor is in 2021 slechts een klein deel van het budget besteed.

In 2022 en 2023 is bedroegen de extra kosten voor natuurvriendelijk maaibeheer ongeveer € 230.000 per jaar. De rest is uitgegeven aan de overige maatregelen ter versterking van de biodiversiteit, zie overzicht uitgaven hierboven.

In 2024 zijn in gebiedscontract 2-3 extra bermen toegevoegd met aangepast maaibeheer. Het gaat hierbij ongeveer de helft van de N307 en N197 op de locaties waar de bermen breder zijn dan 8 meter. Door de grote breedte is hier de meeste winst voor de natuur te behalen. Hier wordt het gras nu 2 keer per jaar gemaaid en afgevoerd in plaats van 1 keer geklepeld. De totale extra kosten voor het maaibeheer bedroegen in 2024 € 356.339.

Er zijn in 2024 geen eenmalige maatregelen uitgevoerd. Wel is er een harde verplichting aangegaan ter waarde van € 66.588 voor het vervangen van een bamboehaag voor inheemse beplanting langs de N245. Geplande, maar (nog) niet uitgevoerd werken zijn:

- Een natuurvriendelijke oever langs de N197 bleek uiteindelijk niet te realiseren door de aanwezigheid van een gas- en waterleiding.
- Aanleggen van poelen en bosschages in een groenstrook langs de N244 bij Purmerend is voorlopig stopgezet vanwege een onderzoek naar huisvesting voor statushouders op deze locatie.
- Het vervangen van een bamboehaag (pilot geluidscherm) voor inheemse beplanting langs de N245 liep vertraging op doordat dit pilotproject officieel nog niet was afgerond. Dit wordt nu in Q1 van 2025 uitgevoerd.
- Extra struiken aanplanten in combinatie met bomen langs de N205 bleek veel duurder dan geraamd. Hier is geen opdracht voor is gegeven.
- Kleine verbeteringen aan faunavoorzieningen in Gooi- en Vechtstreek heeft vertraging opgelopen bij de voorbereiding door de gebiedsaannemer.

Prognose 2025 en verder

Via de Kaderbrief 2025 is voor 2025 weer € 500.000 beschikbaar gesteld voor de voortzetting van de huidige werkwijze.

Kosten maaibeheer

De extra kosten voor het natuurvriendelijk maaibeheer in 2025 zullen vergelijkbaar zijn met 2024; dus ongeveer € 350.000. Het budget is niet genoeg om binnen de huidige gebiedscontracten volledig te stoppen met klepelen en laten liggen van maaisel. In huidige contracten zijn afspraken vastgelegd over wijzigingen en meerwerk. De prognose is dat de totale meerkosten ca. € 600.000 per jaar bedragen wanneer we met de huidige contracten alles omvormen naar verbeterd maaibeheer. Dat is dus nog ca. € 250.000 extra nodig ten opzichte van 2024.

Door in concurrentie aan te besteden wordt een meer marktconforme (lagere) prijs verwacht. We verwachten dan rond de € 400.000 (prijsspeil 2024) uit te komen voor volledig natuurvriendelijk maaibeheer. De invoering van een nieuw onderhoudscontract kan een logisch moment zijn om het natuurvriendelijk maaibeheer geheel als de nieuwe standaard in te voeren. Het contract van gebied 1 (Kop van Noord-Holland) loopt eind 2025 af, waar ook het meeste wordt geklepeld. De andere gebiedscontracten waar nog voor een deel wordt geklepeld lopen door tot en met 2026 (Midden-Noord) en 2028 (Amstelland en Meerlanden).

Kosten specifieke maatregelen

De kosten voor de specifieke maatregelen ter verbetering van de biodiversiteit, zoals graven poelen, aanplanten van extra struiken, aanleg van takkenrillen, verbeteren van faunapassages en het plaatsen nestkasten zullen naar verwachting ca. € 100.000 per jaar bedragen.

Totale kosten

Totaal is dan voor de gehele aanpak (verbeterd maaibeheer en specifieke maatregelen) voor 2025 € 450.000 nodig en voor de jaren daarna structureel € 500.000 nodig.

Conclusie en advies

Natuurvriendelijk maaibeheer is effectief

Op de locaties met aangepast maaibeheer zijn de eerste resultaten positief. Geconcludeerd kan worden dat natuurvriendelijk maaibeheer een effectieve bijdrage levert aan het vergroten van de biodiversiteit in de bermen. Dit is in lijn met landelijke adviezen en onderzoek. Maaien en afvoeren moet daarom de minimale werkwijze zijn. En waar mogelijk nog meer ecologisch maaibeheer, zoals gefaseerd maaien en sinusmaaien. Klepelen en laten liggen van het maaisel is voor de biodiversiteit het meest negatief en zou niet meer toegepast moeten worden. De resultaten van het monitoringsonderzoek kunnen de komende jaren leiden tot een verdere optimalisatie van het natuurvriendelijk maaibeheer.

Natuurvriendelijk maaibeheer past binnen het provinciale beleid dat is vastgelegd in het Masterplan Biodiversiteit⁶ (vastgesteld door PS op 1 februari 2021) en de NIKG 2024-2028⁷.

Specifieke maatregelen zijn effectief en passen binnen vastgesteld beleid

De specifieke maatregelen zijn onderdeel van het natuurvriendelijk bermbeheer. Het zijn relatief goedkope maatregelen die een positieve bijdrage leveren aan het versterken van de biodiversiteit in de bermen. Deze maatregelen passen binnen het beleid van natuurinclusief werken, dat is vastgelegd in de NIKG 2024-2028.

Er zijn nog veel kansen om met kleine specifieke maatregelen de biodiversiteit langs de provinciale infrastructuur te versterken. Ook bijzondere en beschermde flora en fauna zal hiervan profiteren. Bij iedere onderhoudsactiviteit moet gekeken worden of er kansen zijn iets extra toe te voegen ter verhoging van de natuurwaarden.

Geleidelijk invoering van volledig natuurvriendelijk maaibeheer

Voor de huidige gebiedscontracten zijn de totale kosten voor continuering aanpak natuurvriendelijk bermbeheer geraamd op €450.000 (€350.000 voor verbeterd maaibeheer en € 100.000 voor specifieke maatregelen; prijspeil 2024)). Geadviseerd wordt om deze aanpak ook voor 2025 voor te zetten. Wanneer bij het afsluiten van de nieuwe onderhoudscontracten het natuurvriendelijk maaibeheer geheel als nieuwe standaard wordt meegenomen bedragen de totale kosten circa € 500.000. Namelijk € 400.000 voor verbeterd maaibeheer en € 100.000 voor specifieke maatregelen. Geadviseerd wordt om dit vanaf 2026 bij het eerste onderhoudscontract in te voeren. Vanaf 2026 worden de totale kosten geraamd op circa € 500.000 bij deze gefaseerde invoering. Dit bedrag is gelijk aan het oorspronkelijk toegekende budget.

Voortzetten van monitoring natuurvriendelijk bermbeheer

Hoe langer je iets meet, hoe beter trends zichtbaar worden. Meerdere jaren monitoring en het toepassen van PDCA (plan-do-check-act) zal leiden tot meer sturing van het natuurvriendelijk bermbeheer gericht op verbetering van de biodiversiteit. Het is wenselijk om de bermmonitoring ook in de toekomst te continueren. De kosten voor monitoring van de bermen worden betaald uit het reguliere exploitatiebudget 'Objectbeheer Groen'.

⁶ [Masterplan biodiversiteit - provincie Noord-Holland.pdf](#)

⁷ [NIKG 2024-2028](#)